

Рис. 2. Кількісні результати дослідження лідерських якостей у підлітків за методикою «Я-лідер» М. І. Рожкова

Аналізуючи отримані результати було визначено, що в 20,3% досліджуваних спостерігається низький рівень розвитку лідерських якостей. У 38,4% досліджуваних виявлено середній рівень, а в 41,3% підлітків спостерігається високий рівень розвитку лідерських якостей, що зумовлено, на нашу думку, прагненням до самоствердження та домінування, бажанням завоювати авторитет у колективі ровесників.

Здійснивши порівняльний аналіз отриманих результатів, можемо констатувати, що в підлітків, які мають високий рівень розвитку емоційного інтелекту проявляються виражені лідерські якості та навпаки, у досліджуваних, в яких виявлено низький і дуже низький рівень розвитку емоційного інтелекту спостерігається невисокий рівень розвитку лідерських якостей.

Висновок. Здійснивши теоретичний аналіз наукових джерел з означеної проблеми та провівши власне емпіричне дослідження було встановлено позитивний взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та лідерськими якостями особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бояцис Р. Резонансное лидерство: Самоусовершенствование и построение плодотворных взаимоотношений с людьми на основе активного сознания, оптимизации и эмпатии / Р. Бояцис, Э. Макки. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 300 с.
2. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта : [пер. с англ.] / Д. Гоулман, Р. Бояцис, Э. Макки. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 301 с.
3. Люсин Д. В. Структура эмоционального интеллекта и связь его компонентов с индивидуальными особенностями: эмпирический анализ / Д. В.Люсин, О. О. Марютина, А. С. Степанова // Социальный интеллект : теория, измерение, исследования: сб. науч. тр.; под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М.: ИП РАН, 2004. – № 4. – С. 129 – 140.
4. Мармаза О. І. Ефективне лідерство як інструмент стратегічного управління / О. І. Мармаза // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. - 2013. – Вип. 29. – С. 289– 297.
5. Шпак М. М. Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів : монографія / М. М. Шпак. – Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. – 372 с.
6. Bar-On R. Emotional Quotient Inventory (EQ-i): Technical Manual / R. Bar-On. – Toronto: Multi-Health Systems, 1997. – P. 234–235.
7. Mayer J. D. The intelligence of emotional intelligence / J. D. Mayer, P. Salovey // Intelligence. N.Y. – 1993. – P. 433–442.

Петровська Р.

Науковий керівник – проф. Крутії К. Л.

ВИКОРИСТАННЯ КАРТОК В. ПРОППА ДЛЯ НАВЧАННЯ СКЛАДАННЯ КАЗОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Дошкільний вік є важливим часом у житті дитини. Вона спілкується рідною мовою, розвиває мовлення, яке є одним із важливих цінностей для дитини в дошкільному віці. Розвиток мовлення найтісніше пов'язано із розвитком свідомості, пізнанням довкілля та розвитком особистості.

Розвиток мовлення в дітей відбувається під керівництвом дорослого. Активність педагогічного впливу залежить від стану розвитку дитячого мовлення. Чим мовленнєво активніша дитина, тим результат більш позитивний. Педагогові важливо надихати дітей до мовленнєвої діяльності, стимулювати активність мовлення не тільки в процесі щоденного спілкування, але й в умовах спеціально організованого навчання мови.

Метод наочного моделювання вперше було розроблено педагогами й психологами: Д.Б. Ельконін [5], Л. А. Венгер [3], Н. О. Ветлугіна [11], М. М. Подд'яков [7]. Цей метод сприяє тому, що мислення дитини розвивається за допомогою спеціальних схем, моделей, які в доступній формі відтворюють властивості та зв'язки об'єктів.

Метод наочного моделювання сприяє тому, що мислення дитини розвивається за допомогою спеціальних схем, моделей, які в доступній формі відтворюють властивості та зв'язки об'єктів.

С. Л. Рубінштейн та Д. Б. Ельконін вважали, що наочність – це розглядання малюнків, які допомагають дитині називати предмети, їх ознаки [5]. К. Д. Ушинський писав: «Учіть дитину якимось невідомим йому п'яти словам - вона буде довго і марно мучитися, але зв'яжіть двадцять таких слів із картинками, і вона засвоїть їх відразу» [10].

У теорії і практиці дошкільної лінгводидактики накопичено певний досвід використання різних методичних прийомів розвитку мовлення в дітей старшого дошкільного віку: зразок мовлення дорослого, побудова висловлювання за опорними схемами-моделями, самостійне моделювання.

Метою статті є з'ясування особливостей та специфіки розвитку зв'язного мовлення в старшому дошкільному віці під час складання казок за допомогою моделювання.

Актуальність дослідження. Із-поміж багатьох аспектів дошкільної лінгводидактики проблема розвитку зв'язного мовлення в дітей дошкільного віку завжди привертала увагу як теоретиків, так і практиків. Актуальність проблеми зумовлюється пріоритетними напрямками Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту” щодо модернізації дошкільної освіти, використання етнопедагогічного і сучасного вітчизняного і зарубіжного досвіду навчання мови з урахуванням провідної ролі усного мовлення в психічному розвитку дітей, необхідності невідкладного виконання соціального замовлення на формування національно свідомої, активної, духовно багатой мовної особистості.

Своєчасне та якісне засвоєння рідної мови – важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку дитини. Оскільки мова є предметом вивчення з початку шкільного навчання, то в дошкільному віці необхідно формувати в дітей усвідомлене ставлення до усного мовлення як мовної дійсності.

У класичній і сучасній лінгводидактичній науці рівень мовлення вважається одним із основних показників розумового розвитку дитини, проте в сучасній методиці особливості усвідомлення дошкільниками мовної дійсності, зокрема потенційні можливості їхнього мовленнєвого розвитку на кожному віковому етапі, вивчено недостатньо. Дослідження зазначеної проблеми, без сумніву, важливе як для загального мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, так і для їхньої підготовки до систематичного навчання в школі. Важливим вихідним положенням процесу розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є твердження, що мовленнєвий досвід охоплює, по-перше, практичне володіння рідною мовою, по-друге, “емпіричне узагальнення спостережень над мовою, одержаних її носієм незалежно від спеціальних знань про мову”, що відповідає феномену “почуття мови” (Л.Й.Айдарова, К.Л.Крутій, Ф.О.Сохін та ін.). Дитина дошкільного віку оволодіває зв'язним мовленням в нерозривному зв'язку зі своїм психічним розвитком, у єдності з розвитком предметно-практичної діяльності, мислення, спілкування. Прикінцевою метою засвоєння рідної мови є досконале володіння мовленнєвими засобами, що передбачає зв'язне мовлення як ознаку високої культури мовлення і вимагає усвідомлення значень слів, їх літературних форм, а також уміння використовувати їх доречно й точно залежно від контексту мовленнєвої ситуації, з орієнтацією на слухача, учасника спілкування.

Проблема розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є досить складною і багатоаспектною. До неї зверталися психолінгвісти, лінгвісти, педагоги, методисти, дефектологи (А.Г.Арушанова, О.М.Гвоздев, Л.О.Калмикова, Ф.О.Сохін та ін.). Вивченню психологічних закономірностей розвитку зв'язного мовлення присвячено ряд досліджень (Л.С.Виготський, О.О.Леонтьєв та ін.). Науковці (А.Г.Арушанова, К.Л.Крутій, Ф.О.Сохін та ін.) наголошують на тому, що можливості формування лінгвістичного ставлення до слова в дітей дошкільного і молодшого шкільного віку набагато вищі, ніж уявлялося раніше. Аналіз чинних програм, за якими працюють заклади дошкільної освіти (далі – ЗДО), засвідчує, що й дотепер не використано тих значних резервів мовленнєвого розвитку дітей, наявність яких доведено вченими.

З метою успішного розв'язання проблеми наступності і перспективності щодо розвитку зв'язного мовлення потрібно насамперед забезпечити відповідний мовний і мовленнєвий рівень підготовки дітей, що приходять до 1 класу, і вдосконалити процес навчання мови в ЗДО, установити логічні зв'язки між мовною підготовкою дошкільників і молодших школярів. Отже, до цього часу проблема розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку засобами складання казок із використанням моделювання спеціально не досліджувалася, була і залишається неоднозначною. У таблиці 1 подаємо контент – аналіз терміну «моделювання», який для нашого дослідження є пріоритетним.

Контент - аналіз терміну «моделювання»

№	Автор	Визначення	Аналіз
1.	О.С. Ахманова [1, с. 229]	Моделювання - науковий прийом, що складається в схематичному відтворенні об'єкта, або не піддається непосредньому спостереженню, або відрізняється великою складністю	Прийом, що складається в схематичному відтворенні об'єкта
2.	Л. А. Венгер [3]	Моделювання - здатність до наочного моделювання не є привнесеною дорослим ззовні. Відображає закономірний шлях, розвивається дитячою свідомістю, тому роль дорослого полягає в максимальному збагаченні цього процесу	Здатність, що відображає закономірний шлях і розвиває дитячу свідомість
3.	Д. І. Ганич, І. С. Олійник [4, с. 135]	Моделювання – це метод дослідження мовних явищ, що ґрунтується на складанні схеми чи моделі мовної одиниці, яка або не піддається непосредньому спостереженню, або відзначається великою складністю	Метод, що ґрунтується на складанні схеми чи моделі
4.	К. Л. Крутій [6, с. 107]	Моделювання – метод дослідження об'єктів різного складу на їхніх аналогах (моделях) для з'ясування чи уточнення відомих або нових характеристик	Метод дослідження різних об'єктів моделі
5.	О. М. Подд'яков [7]	Моделювання - полягає в тому, що мислення дитини розвивається за допомогою спеціальних схем, моделей, які в наочній і доступній для неї формі відтворюють приховані властивості і зв'язок того чи іншого об'єкта	За допомогою схем, моделей у дитини розвивається мислення

Аналіз результатів контент-аналізу дає підстави стверджувати, що моделювання розглядається науковцями і як метод, і як прийом, який ґрунтується на використанні моделей і схем.

Володимир Якович Пропп - видатний літературознавець і теоретик літератури, один з основоположників сучасної теорії тексту, дослідник фольклору і казки, автор класичних досліджень «Морфологія чарівної казки», «Історичні корені чарівної казки» тощо, які залишили помітний слід в інтелектуальної та культурної історії ХХ століття, є розробником цікавого підходу до можливостей моделювання казок. В.Пропп працював з текстами казок різних народів. Зазначив, що вони багато в чому схожі і це пов'язано з історичним походженням казки. Проаналізувавши структуру, автор сформулював функції казки. Постійним елементом казки служить функція дійових осіб, незалежно від того, ким і як вони виконуються. Послідовність функцій завжди однакова [8].

В. Пропп, аналізуючи сюжети народних казок у своїй роботі «Морфологія казки» та інших наукових працях, визначив, що функції дійових осіб постійно повторюються у народних казках. Число цих функцій завжди обмежена, а послідовність їх в казках одна і та ж сама. В. Пропп визначив 31 картинку, які можуть варіюватись і видозмінюватись: можливі пропуски, додавання, повтори, але це не суперечить загальному сюжету. Найважливіше в цих функціях те, що на їх основі можна створювати незліченну кількість текстів. Їх достатньо, щоб дати опис сюжету будь-якої казки. Розглянемо далі методи навчання складання казок за картками В. Проппа.

Ознайомлення з картками Проппа, як із цілою грою, для дитини повинно проходити поступово, із збереженням відповідної логічної послідовності. Визначимо кілька основних етапів щодо запровадження методу навчання дітей за картками В. Проппа [8].

По-перше, це виготовлення карточок. Карточки, які використовуються для початку роботи з ними, повинні бути виконані із застосуванням яскравих кольорів, відображати за допомогою малюнків або зрозумілих знаків певний сюжет. У подальшому, коли суть гри дитині зрозуміла, можна користуватися картками із більш простими, схематичними зображеннями кожного мотиву чи функції. Створюючи основні карти, варто обирати для означення бажаних функцій такі символи, які б були зрозумілими дитині дошкільного віку. Символи, які придумують діти самостійно, характеризуються кращим рівнем запам'ятовування, їх розуміння та осмислення проходить більш продуктивно.

По-друге, це відтворення відомої дитині казки, поділ її на змістовні складові частини і співвідношення з певною функцією. Прочитавши і умовно поділивши казку на змістовні частини, потрібно обговорити разом із дитиною кожна із них, дати їй назву та своєрідну оцінку подіям, які вона описує. Якщо запропоновано кілька назв, які є близькими за значенням, то варто з них обрати одну, найбільш точну і відповідну до змісту вказаної частини. Оскільки дати правильну назву – означає, достовірно розшифрувати інформацію, яку потім можна

«заховати» в карточці, за допомогою графічних методів. Отже, дошкільнята зможуть порівняти між собою дві відомі для них системи: речей та графічних зображень.

По-третє, це спільний пошук та знаходження означуваних функцій у нових

для дитини почутих казок. Читаючи дітям нову, ще невідому для них казку, під час проведення одного заняття, потрібно використовувати не більше ніж 3-5 карток-функцій. В іншому випадку, у дітей часто-густо виникає відсутність інтересу або ж спостерігається стан перевтоми. Адже, казка становить собою своєрідну, специфічну поживу, яку призначено для насичення не шлунку, а людського розуму, емоцій та уяви. Надмірне вживання цієї «їжі» не може принести дитині користі чи справжнього задоволення.

Наступним етапом є самостійний пошук функцій, які діти виконують спочатку на основі матеріалів відомих для них казок, а потім на нових казках. Діти, використовуючи увесь комплект карточок, послідовно та логічно відтворюють розвиток казкового сюжету.

Потім відбувається етап складання казок. Починати складати казкові історії найкраще виходить у колективі, використовуючи обмежену кількість карток. У цьому випадку досягнення поставленої мети буде більше ефективним. Поступово, до придуманої казки, додаються по 3-4 додаткових карточки, які поглиблюють її сюжет. Так продовжують до тих пір, поки не буде використаний увесь набір карточок. Коли діти повністю опанують і зрозуміють методику створення казок, використовуючи порядок функцій, можна буде розпочати складання історій «у сліпу». Це означає, придумувати історію на основі витягнутої навгад карточки із перевернутого зображенням вниз стосу карток. Це завдання є більш складним, проте, як показує практика, в умовах гри, дошкільнята дають раду їй достатньо швидко й вміло. Зміст придуманої казки діти, якщо бажають, можуть показати за допомогою власноруч створених малюнків.

Останнім етапом є робота з індивідуальним набором карточок.

Кожна дитина отримує (або, якщо це можливо, сама виготовляє) власний комплект карточок, з якими, в подальшому, працює, відповідно до власного бачення та уяви. Тобто, придумує нову казку, або ж видозмінює вже відомий раніше для неї твір. Для початку, можна запропонувати дітям готову назву для казки (для прикладу «Казка про огірочок»), після чого, обговорити з ними місце, де відбуватимуться події казки, а також кількість і особливості дійових осіб. Такий підхід дуже полегшує самостійну літературну творчість дітей у період її освоєння.

Отже, діяльність дітей набуває цілковитої самостійності. Вони досягають достатнього рівня, щоб самостійно придумувати назви казок, місць, у яких розгортатимуться основні події, героїв, їх кількості та відповідних, характерних для них, ознак і властивостей.

За умов подальшого застосування карток В. Проппа для створення різноманітних казкових сюжетів можна використовувати такі варіанти [2]: створення по черзі, групами, починаючи з кінця, із середини; використання карток по порядку, через одну, навгад, за визначеною кількістю; поділ казки на змістовні частини (вихід, зав'язка, конфлікт, перемога); вибір головного героя; зміна відомої для дітей казки за допомогою певного обмеження або збільшення застосованих функцій. Саме завдяки використанню пропонованого метода, відкривається і реалізується, набуваючи дійсних форм вираження, творчий потенціал дитини.

Далі пропонуємо до ознайомлення картки, які були використані нами під час діагностики мовлення старших дошкільників і навчання складання казок за допомогою карток В. Проппа (рис.1).

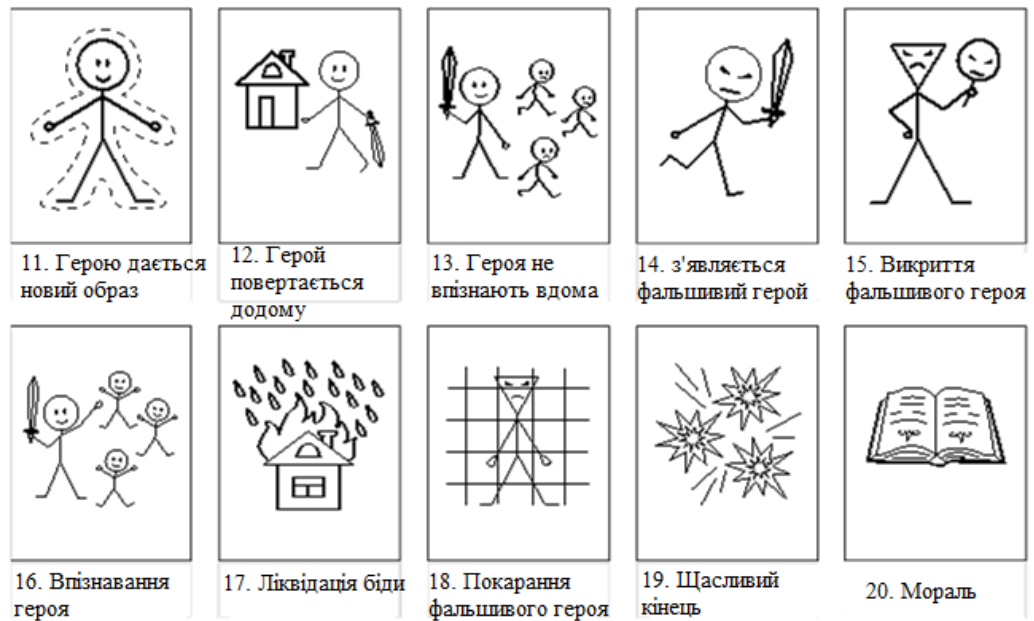

Рисунок 1-Картки В. Проппа

Наведемо приклади казок за картками В. Проппа з дітьми старшого дошкільного віку.

Так, Савітський Олександр (6 років) створив таку казку: «Жили-були дід і баба. І одного сонячного дня, дотримуючись усіх правил і законів, їхній внук помітив, що хтось порушив заборону. Внук пішов з дому, щоб знайти того, хто порушив заборону. Тут внукові допомогли друг, вони мали чарівну паличку і помітили, що той, хто порушив заборону, хотів вкрати чарівну паличку. Але, наш внук не здався, а почав битися із ти ворогом і переміг його. Він, під час битви, трішки змінився і повернувся додому. Але, його вдома не впізнали, і тут з'являється поганий хлопець, який хотів тим внуком прикинутися, але його розкрили. Внук повернувся додому і всі його впізнали, тут почалася біда, адже той ворог втік. Його потім все ж знайшли і посадили в тюрму. В той вечір запустили феєрверки і всі веселились. Мораль потрібно дотримуватись правил і законів».

Нами також було використано гру з кубиками «Історії кубиків» («Story Cubes») на розвиток уяви (автор - Рорі О'Коннор (Rory O'Connor)). У коробочці знаходяться дев'ять кубиків, на яких містяться 54 картинки. На них зображено різні предмети: півмісяця, знак питання, яблуко, годинник тощо. Цю коробочку дитина може помістити собі в кишеню, і грати де завгодно - вдома, на природі, за столом, на землі. Наводимо приклад кубиків, які було нами використано під час навчання моделювання казок дітьми старшого дошкільного віку (рис.2).

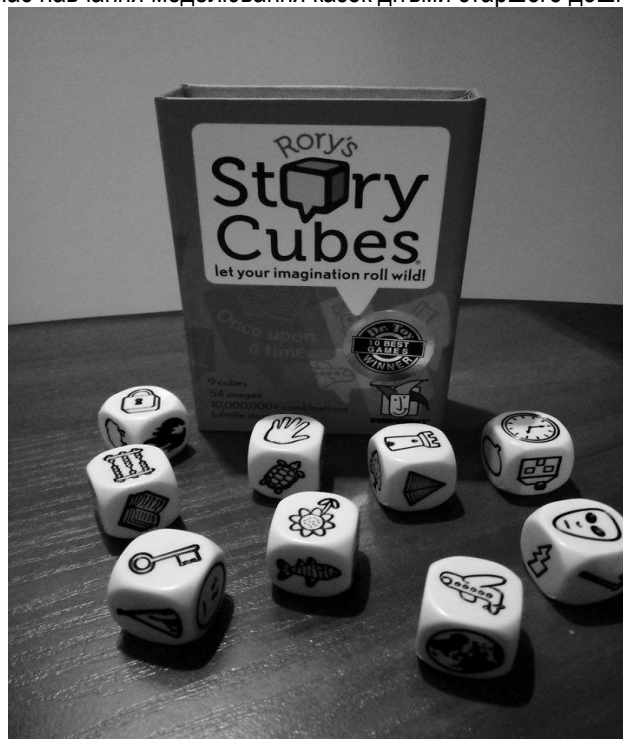

Рисунок 2 – Кубики Рорі О'Коннора

Правила гри передбачають, що всі дев'ять кубиків дитина перемішує та кидає на стіл. А потім потрібно почати складати історію, яка завжди буде починатися словами: «Одного разу...» та містити всі поняття, зображення яких випало на верхніх гранях кубиків. Починати треба з того символу, який перший привернув увагу. Неправильних розповідей не існує, але зображення повинні «розбудити» уяву. Казки, складені дітьми, ми занотовували, а потім пропонували послухати казку іншим дітям. Історію продовжувала інша дитина, використовуючи першого героя, а закінчував інший герой, при цьому утримувалась сюжетна лінія.

Висновки. Відповідно до поставлених завдань, було опрацьовано та апробовано експериментальну методику розвитку зв'язного мовлення засобами складання казок за моделями В. Проппа. Дані дослідження підтвердили позитивний вплив цього методу на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. Відповідно до отриманих результатів можна зробити висновки, що кожна дитина є неповторною мовною особистістю. На рівень зв'язного мовлення дитини, як і на розвиток її інтелектуальних здібностей, впливають певні чинники. Найбільш важливими чинниками є здатність дитини самостійно мислити, уявляти, сприймати інформацію та ділитись нею з іншими за допомогою метода моделювання. Отже, для закладення підґрунтя саме цих важливих мовних здібностей можна застосовувати метод наочного моделювання у навчально-мовленнєвій діяльності з дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М. : «Советская энциклопедия», 1966. – 608 с.
2. Белобрыкина О. А. Речь общение / О. А. Белобрыкина. – Ярославль : Академия развития, 1988. – 240 с.
3. Венгер Л. А. Про трёх котят. Наглядное моделирование. Для детей 2-4 лет. — М. : «Карпуз», 2010. – С. 15-23.
4. Ганич І.Д., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К. : Вища шк., 1985. – 360 с.
5. Детская психология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Д. Б. Эльконин; ред.-сост. Б. Д. Эльконин. — 4-е изд., стер. — М.: Издательский центр «Академия», 2007. — 384 с.
6. Дошкільна лінгводидактика : словник-довідник : понад 600 термінів, понять та назв / упор. А. М. Богуш, К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2014. – 200 с.
7. Поддьяков Н.Н. Особенности психического развития детей дошкольного возраста.-М. : Наука,1996. – С.33-44.
8. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – М. : Изд-во ЛГУ, 1986. – 364 с.
9. Стецюк І.І. Метод наочного моделювання в роботі з дітьми із ЗНМ. Логопед // І.І. Стецюк. – Харків : Вид. група «Основа», 2012. – № 3. – С. 13-23.
10. Ушинський К. Д. Рідне слово: Кн. для учителів // Собр. соч. - М., 1948. -Т.6. С.267- 268.
11. Художественное творчество и ребенок. Монография. Под ред. Н. А. Ветлугиной. М., «Педагогика», 1972. – 288 с.

Маринюк Н.

Науковий керівник – доц.Шпак М. М.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність проблеми дослідження. Розвиток творчих здібностей молодших школярів надзвичайно важлива та нагальна проблема. Кожна дитина народжується із творчим потенціалом, але цей потенціал може бути втрачено, якщо його не розвивати. Тому важливо вчасно виявити творчі здібності дитини і розвивати їх у потрібному напрямку. Сучасні реформи в початковій освіті також спрямовані на розкриття та розвиток здібностей, талантів і можливостей кожної дитини. Зазначимо, що концепція «Нова українська школа» визначає креативність як одну із основних компетентностей, якою мають оволодіти учні. Діти повинні вчитися самостійно мислити, висловлювати оригінальні ідеї, мати власну думку, неординарно розв'язувати проблемні ситуації.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні творчих здібностей молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження творчих здібностей особистості здійснювали такі вчені: Д. Богоявленська, Л. Виготський, В. Дружинін, Г. Костюк, О. Лук, А. Матюшкін, В. Моляко, Б. Нікітін, Е. Торренс. Так, зокрема, Л. Виготський зазначав, що творча діяльність передбачає створення чогось нового, особливого, оригінального, і не важливо, чи створення будь-якого предмета зовнішнього світу – є творінням розуму або почуттів людини [3, с. 235].

Тому надзвичайно важливо розвивати уяву, пізнавальні інтереси дитини з метою створення фундаменту для творчої діяльності та успішної самореалізації. На думку Д. Богоявленської, творчість – це ситуативно нестимульована активність, що виявляється в прагненні людини вийти за межі заданої проблеми. Креативний тип особистості властивий усім новаторам, незалежно від роду діяльності: художникам, музикантам, винахідникам, скульпторам [2, с. 55].

К. Тейлор характеризує творчих дітей, як цілеспрямованих, надмірно незалежних у судженнях, з розвиненим почуттям гумору, темпераментних, активних. Творча особистість наділена оригінальністю мислення,